

הישראלית קורבן, מתוך "אל תגעו לי בשואה"

עוד ניצחון כזה ואבדנו

5 יולי
17.6

אפשר היה גם להיווכח ביחס הרערכי לכיבסה הגרמנית. לילה אחד נסעו אל הבונקר של היטלר, והשחקנים השתינו על הבטון ורקדו הורה. בריעכר נראה שהפעולה היולדתית הזאת היתה הכרחית לתם. היא פרקה מתח של עבודת תיאטרון ומתח של קבוצה אתנית המתעמתת עם האויב המיתולוגי שלה שכוחו כבר איננו, רק עוצמת התיכונן עדיין מובעת בנפש. במקום אחד בסרט של טללים מתוודה מעיין על רגש הניצחון המלווה את הקבוצה בסיוור בגרמניה. אולי זוהי גם המוטיבאציה המונחת ביסוד הסרט של טללים. באמצעים מוגבלים ומתוך קשיים עצומים הוא נורק קרימה להתמודד עם סרטו של פיל הגרמני, שלרשותו עמדו תצביע ענק במושגים ישראליים.

הסרט של טללים, על שלוש השעות המורכבות והמת-קוט שלו, מתרגם בסרט הגרמני מתוך כוונה לנצח אותו. בריעכר נראה שההצגה והסרט הישראלי אכן ניצחו, אבל אז מת-עוררת שאלה טוהרות אתה: למה הניצחון הזה עדיין דרוש לנו בצורה נואשת כל-כך?

אל תגעו לי בשואה, תפריט, בימוי, צילום ועריכה: אשר מללים; 3 שעות; "בלגן", במאי: אנדרס פיל. גרמניה; שני פרטים דוקומנטאריים על תולדות ההצגה "ארייבט מאכט פריי טון טויטלנר אירופה"

החומר התיעודי טישטש אותו: תפיסת השואה מנקודת מבטם של אנשים צעירים בני הדור השני והשלישי, והאופן שבו השואה משמשת רקע להתנהגותו של הישראלי בזמן הווה. כרנע שבוצעה תנועת ההסטה הזאת, נפתחו בפניה אפשרויות חדשות. כך נוצרה האם הגרוטסקית, ניצולת השואה, המשגת לבנה את מושגי היסוד וכוונה לו גסו חדש בתוך תבנית העולם שלו. זה הבן שיהפוך אחרי-כך לגזען הישראלי המצוי. בסופו של דבר ההצגה הולכת על הגבול שבין קידוש שם השואה, נוסטאלגיה, קומדיה קלה, ודוקומנטאציה המחייבת ידאת כבוד מסיימת וגרוטסקה מהממת. זהו סוד הקסם שלה. בכך היא גם מבררת אל דור שהפך ספקן וציני, אבל מקיים עדיין את השאיפה להזהרות עם היסטוריה בעלת עוצמה חזקה יותר ממה שנראים לו חיינו בהווה. כך פועלים גם הסרטים המתעדים את ההצגה.

כשהגיעה הקבוצה ב"1992 לפסטיבל ברלין, פרצה הווצה המתוח של הישראלי כקורבן. את הפרק הזה בחייה של ההצגה ניתן לראות רק בסרטו של אשר טללים. בנסיעה ההיא לברלין חילחלה ופרצה התפיסה השמרנית, והמשפט השגור "כך רגיל לא הדרוך על אדמת גרמניה" התעצב בגריסאות מנוונות של תצורות תגובה. כל גבר קשיש או אישה קשישה, שנראו מדרים על מדרכות ברלין, עוררו בשחקנים תגובה מוחלטת כנגדו של "איפה אלה היו ב'1942". הפאראנויה הישראלית השתלטה על דפוס התנהגות.

תיאטרון בתחילת סרטו של טללים הוא מסמן את גבולות הפעולה שלו. הוא מבקש ללכת "על הגבול המסוכן של קולנוע מול תיאטרון", ובאותה נשימה הוא מצהיר על הסרט כמסע אל עצמו. כשבאים אנשי הקולנוע לספר על ההצגה, הם מספרים על עצמם. פיל הגרמני הוא תייר שהודמן לפלנטה אחרת, המקושרת אל העולם שבו הוא חי בקשר דמים היסטורי. נופי הגליל והעמק שהוא מצלם נראים כגלויות נוף שנשלחה מהמרחק התיכון לאירופה. הוא יוצא לחקור את תולדת המע-שה שעשו אבותיו והשפעתו בארץ זרה, אקוויט ומאיימת. טללים בתוך השכונה שלו הוא יושב, והמסע שלו מפרך ומורכב הרבה יותר. מעיין הבמאי, שהוריו באו מקובלאנקה, אשתו השחקנית מלי, שהוריה ממרח אירופה, השתקן מונני יוסף, שהוריו מעריאק והשתקן ח'אלד אברעלי מהכפר סח'וני, זו הקבוצה שבאמצעותה מעצב טללים את השקפת-העולם שלו. כפי שעשה בסרטים הקודמים, שהיו גם הם אישיים ומתעדי הרבות אחר, נמוגים חיי אל תוך תומרי ההצגה והשחקנים, ומתם הוא יוצר את חומרי הסרט הרוקמנטארי. בענווה האופיינית לו הוא מצנניע את עצמו ומנח לחומר לדבר.

כשנה לפני הצגת הבכורה של "ארייבט" היו מחסני התיאטרון מלאים בחומר דוקומנטארי. השחקנים נפכו לארכיביום של תודעת השואה. ואו חל המיפנה. הרעיון היה מגולם בבסיס העבודה כבר מן התחלה, אבל

הגרמנים רצחו את הסרט שלי

הבמאי אשר טללים: הרגשתי כמו יהודי רדוף בגרמניה, הייתי בשוק

אילת שחר

קצת סדר בבלגן: שני סרטים דוקומנטאריים על ההצגה "ארייבט מאכט פריי" זקרונו בפסטיבל "בלגן", בהפקת רשת הטלוויזיה הגרמנית ZDF, ו"אל תגיעו לי בשואה" של אשר טללים, מהבולטים בקולנוענים הרוקמנטאריים בארץ. הרעיון המקורי להפקת הסרט היה של טללים, והוא הציג קופרודוקציה לרשת הגרמנית. הגרמנים עתרו הממון העדיפו לעבוד לבי, והציעו לרדוי מעיין, במאי קבוצת-התיאטרון של עכו, הצעה כספית שאי-אפשר לסרב לה. כך נוצר "בלגן". טללים בשארת כספו וכוחותיו הפיק לברו את "אל תגיעו לי בשואה". עכשיו הוא אומר: "הגרמנים עשו הכל כדי לרצוח את הסרט שלי, והכל בגלל כסף".

טללים שמע על "ארייבט מאכט פריי", ההצגה הוחכה בפס-טיבל עכו באוקטובר 1992, מחברים, ונסע לעכו. "גרמתי מההצגה, הוא ממחור. מיד אחרי-כך ריבתי עם מעיין, וסיכ-מנו שאעשה את הסרט. יחד עם המפיקים שלי, טי-הפקות, החלטתי לפנות לרשת הגרמנית ZDF בהצעה לקופרודוקציה, כדי להשיג מימון לסרט. "העברנו לגרמנים את כל הקונספציה שלי. כשלב הבא הגיע שליח מטעמם, הבמאי אנדרס פיל, להיפגש איתנו ולראות את

ההצגה. אירחנו אותו על חשבוננו במלון לרום כירושלים. כש-סיים לחקור אותנו, אמר: 'או קיי, אנתנו נעשה את הסרט, אני הבמאי'.

"היינו בשוק טוטאלי, אבל לא היה מה לעשות. הוא נסע לעת. הרגשתי ממש כאילו הגרמנים שוב מנסים לרפוק אותי. אחרי יומיים של התם התקשרתי אליו לעכו והצעתי לו לעשות את הסרט יחד משתי נקודות מבט, ישראלית וגרמנית. הוא לא רצה לדבר איתנו על זה. הוא התחיל את דודי על חוזה, שבו יש לגרמנים הוכוח על תיעוד ההצגה והקרת הסרט באירופה, כך שאף סרט אחר על ההצגה לא יוכל לצאת לפני הסרט שלהם. הם העמידו את דודי בפני הצעה שאי-אפשר לטרכ לה. אם לא היה חותם על החוזה, ההצגה לא היתה מגיעה לברלין. "שלתנו פאקסיס ל-ZDF, התקשרנו, לא קיבלנו שום תגובה ולא ענו לנו לטלפונים. ההצגה נסעה לגרמניה בכברואר, היה קר נורא בארץ. אלה היו מומים הקשים ביותר שלי. אחרי כמה לילות בלי שינה החלטתי שאני נוסע לגרמניה. הודעתי לרדוי שאני מגיע, להיות איתם ברעגים החשובים שלהם.

"הרגשתי שאני עובר חוויה של יהודי בגרמניה בזמן הדרוך של העניין. השגתי מצלמת וידאו ביתית, הלכתי להצגה וצילמתי. התחלתי לנגנז את הסרט שלי. כל הזמן פרתתי שהבמאי הוצות הגרמני, שאנו לראות את ההצגה, יפסיקו אותי, אבל הם לא החליפו אתי מלה. ראיתי מה זה כמאט שמי קבל פקודה שהוא בעצם לא אמם, ומה זה כיבוש העולם בעזרת כסף. היו לו 350 אלף דולאר לעשות את הסרט, ואני הייתי לרפון. אבל זה רק נתן לי אנרגיה וחיוק את החלטה לעשות

את הסרט". אחרי עשרה ימים חזר טללים ארצה, גייס ציוד מקצועי וסיוע כספי מקרן תל-אביב, מרשות השידור ומשירות הסרטים. בתמיכת מכת-גן טס שוב לגרמניה, המשיך לצלם, ואחרי-כך נסע לצ'כיה, להתחקות אחר שורשיה של סמדר יערו-מעייני, ולמרוקו, מקורותיו של רדוי מעיין. אין לו, הוא מרגיש, שום טענה למעייני, "להפך, אנתנו קשורים בנפש". עד היום, הוא אומר, הוא בקשר עם החווק עם מעיין ואשתו. ובכל זאת ולמרות היחסים החמים, חתמתי של מעיין על ההסכם עם הגרמנים היא שהכניסה את טללים לברז. דודי מעיין, מה הניע אותך לחתום על ההסכם כזה עם הגרמנים? אני מעדיף לא להגיב. המפיק הגרמני, קלאוס ווקנבורן, מאמין שהציל את הסרט של טללים מהפסידים: "אם שני הסרטים היו יוצאים יחד באירופה, היה נוצר מצב תחרותי, ושני הסרטים היו מפסידים". אבל בתחילה דוויב על קופרודוקציה. היה בלבוש שלם. ZDF היו כבר מעורבים איתנו בזמן השישאראים פנו אליהם, ואחרי שנפגשו בישראל הבנו, ששני הגישות שונות לגמרי. אנתנו יכולים להתחיל מיד, ולסטי הפקות לא היה כסף. נתנו לקבוצה לבחור בין הצעות, והם בחרו בנו. בנושא רגיש כזה קצת משונה לרבר על כסף, אבל כמצב של תחרות אין ברירה.